

Sygn. akt VI ACa 1679/16

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 23 kwietnia 2018 r.

Sąd Apelacyjny w Warszawie VI Wydział Cywilny

w składzie:

Przewodniczący - Sędzia SA Ryszard Sarnowicz

Sędzia SA Teresa Mróz

Sędzia SA Agata Zajac (spr.)

Protokolant sekr. sąd. Paulina Czajka

po rozpoznaniu w dniu 16 kwietnia 2018 r. w Warszawie na rozprawie

sprawy z powództwa Z. C.

przeciwko (...) SA w W. i S. Ł.

o zapłatę

na skutek apelacji powódki i pozwanego (...) SA w W.

od wyroku Sądu Okręgowego w Warszawie

z dnia 16 czerwca 2016 r. sygn. akt III C 184/14

I. zmienia zaskarżony wyrok częściowo:

1. w punkcie pierwszym w akapicie drugim w ten sposób, że nadaje mu następującą treść: „kwotę 94 500 (dziewięćdziesiąt cztery tysiące pięćset) zł tytułem skapitalizowanej renty wraz z odsetkami ustawowymi za opóźnienie:

- od kwoty 36 000 (trzydzieści sześć tysięcy) zł od dnia 17 marca 2013 r. do dnia zapłaty;

- od kwoty 1500 (jeden tysiąc pięćset) zł od dnia 17 kwietnia 2013 r. do dnia zapłaty,

- od kwoty 1500 (jeden tysiąc pięćset) zł od dnia 17 maja 2013 r. do dnia zapłaty,

- od kwoty 1500 (jeden tysiąc pięćset) zł od dnia 17 czerwca 2013 r. do dnia zapłaty,

- od kwoty 1500 (jeden tysiąc pięćset) zł od dnia 17 lipca 2013 r. do dnia zapłaty,

- od kwoty 1500 (jeden tysiąc pięćset) zł od dnia 17 sierpnia 2013 r. do dnia zapłaty,

- od kwoty 1500 (jeden tysiąc pięćset) zł od dnia 17 września 2013 r. do dnia zapłaty,

- od kwoty 1500 (jeden tysiąc pięćset) zł od dnia 17 października 2013 r. do dnia zapłaty,

- od kwoty 1500 (jeden tysiąc pięćset) zł od dnia 17 listopada 2013 r. do dnia zapłaty,

- od kwoty 1500 (jeden tysiąc pięćset) zł od dnia 17 grudnia 2013 r. do dnia zapłaty;
- od kwoty 1500 (jeden tysiąc pięćset) zł od dnia 17 stycznia 2014 r. do dnia zapłaty,
- od kwoty 1500 (jeden tysiąc pięćset) zł od dnia 17 lutego 2014 r. do dnia zapłaty,
- od kwoty 1500 (jeden tysiąc pięćset) zł od dnia 17 marca 2014 r. do dnia zapłaty;
- od kwoty 1500 (jeden tysiąc pięćset) zł od dnia 17 kwietnia 2014 r. do dnia zapłaty,
- od kwoty 1500 (jeden tysiąc pięćset) zł od dnia 17 maja 2014 r. do dnia zapłaty,
- od kwoty 1500 (jeden tysiąc pięćset) zł od dnia 17 czerwca 2014 r. do dnia zapłaty,
- od kwoty 1500 (jeden tysiąc pięćset) zł od dnia 17 lipca 2014 r. do dnia zapłaty,
- od kwoty 1500 (jeden tysiąc pięćset) zł od dnia 17 sierpnia 2014 r. do dnia zapłaty,
- od kwoty 1500 (jeden tysiąc pięćset) zł od dnia 17 września 2014 r. do dnia zapłaty,
- od kwoty 1500 (jeden tysiąc pięćset) zł od dnia 17 października 2014 r. do dnia zapłaty,
- od kwoty 1500 (jeden tysiąc pięćset) zł od dnia 17 listopada 2014 r. do dnia zapłaty,
- od kwoty 1500 (jeden tysiąc pięćset) zł od dnia 17 grudnia 2014 r. do dnia zapłaty;
- od kwoty 1500 (jeden tysiąc pięćset) zł od dnia 17 stycznia 2015 r. do dnia zapłaty,
- od kwoty 1500 (jeden tysiąc pięćset) zł od dnia 17 lutego 2015 r. do dnia zapłaty,
- od kwoty 1500 (jeden tysiąc pięćset) zł od dnia 17 marca 2015 r. do dnia zapłaty;
- od kwoty 1500 (jeden tysiąc pięćset) zł od dnia 17 kwietnia 2015 r. do dnia zapłaty,
- od kwoty 1500 (jeden tysiąc pięćset) zł od dnia 17 maja 2015 r. do dnia zapłaty,
- od kwoty 1500 (jeden tysiąc pięćset) zł od dnia 17 czerwca 2015 r. do dnia zapłaty,
- od kwoty 1500 (jeden tysiąc pięćset) zł od dnia 17 lipca 2015 r. do dnia zapłaty,
- od kwoty 1500 (jeden tysiąc pięćset) zł od dnia 17 sierpnia 2015 r. do dnia zapłaty,
- od kwoty 1500 (jeden tysiąc pięćset) zł od dnia 17 września 2015 r. do dnia zapłaty,
- od kwoty 1500 (jeden tysiąc pięćset) zł od dnia 17 października 2015 r. do dnia zapłaty,
- od kwoty 1500 (jeden tysiąc pięćset) zł od dnia 17 listopada 2015 r. do dnia zapłaty,
- od kwoty 1500 (jeden tysiąc pięćset) zł od dnia 17 grudnia 2015 r. do dnia zapłaty;
- od kwoty 1500 (jeden tysiąc pięćset) zł od dnia 17 stycznia 2016 r. do dnia zapłaty,
- od kwoty 1500 (jeden tysiąc pięćset) zł od dnia 17 lutego 2016 r. do dnia zapłaty,
- od kwoty 1500 (jeden tysiąc pięćset) zł od dnia 17 marca 2016 r. do dnia zapłaty;
- od kwoty 1500 (jeden tysiąc pięćset) zł od dnia 17 kwietnia 2016 r. do dnia zapłaty,

- od kwoty 1500 (jeden tysiąc pięćset) zł od dnia 17 maja 2016 r. do dnia zapłaty,

- od kwoty 1500 (jeden tysiąc pięćset) zł od dnia 17 czerwca 2016 r. do dnia zapłaty,

przy czym zapłata przez jednego ze zobowiązanych zwalnia drugiego z nich do wysokości zapłaconej należności, a w pozostałym zakresie powództwo oddała;

2. w punkcie drugim w ten sposób, że zasądza od (...) SA w W. i S. Ł. na rzecz Z. C. dalszą kwotę 190 000 (sto dziewięćdziesiąt tysięcy) zł z ustawowymi odsetkami za opóźnienie w stosunku do (...) SA w W. od dnia 17 marca 2013 r., a w stosunku do S. Ł. od dnia 30 maja 2014 r., do dnia zapłaty tytułem odszkodowania, przy czym zapłata przez jednego ze zobowiązanych zwalnia drugiego z nich do wysokości zapłaconej należności;

3. w punkcie czwartym w ten sposób, że kwotę 15 625 zł podwyższa do kwoty 25 032 (dwadzieścia pięć tysięcy trzydzieści dwa) zł;

II. oddała obie apelacje w pozostałym zakresie;

III. znosi wzajemnie między stronami koszty zastępstwa procesowego w postępowaniu apelacyjnym;

IV. nakazuje pobranie na rzecz Skarbu Państwa – Sądu Okręgowego w W. od (...) SA w W. kwoty 13 760 (trzynaście tysięcy siedemset sześćdziesiąt) zł tytułem części opłaty od apelacji, od uiszczenia której powódka była zwolniona.

Sygn. akt VI ACa 1679/16

UZASADNIENIE

Wyrokiem z dnia 16 czerwca 2016r. Sąd Okręgowy w Warszawie zasądził od (...) SA W. i S. Ł. na rzecz Z. C.:

- kwotę 200.000 zł tytułem zadośćuczynienia wraz z odsetkami ustawowymi za opóźnienie od dnia 17 marca 2013 r. do dnia zapłaty,

- kwotę 94.500 zł tytułem skapitalizowanej renty za wraz z odsetkami ustawowymi za opóźnienie od dnia 17 marca 2013 r. do dnia zapłaty,

- kwotę 1.500 zł miesięcznie tytułem renty, począwszy od lipca 2016 r., płatnej do 16-tego każdego miesiąca

przy czym zapłata przez jednego z zobowiązanych zwalnia drugiego z nich do wysokości zapłaconej należności;

w pozostałej części żądań oddalił powództwo, umorzył postępowanie co do żądania kwoty 100.000 złotych z tytułu zadośćuczynienia i co do żądania kwoty 200.000 złotych z tytułu odszkodowania, nakazał pobrać od (...) Spółka Akcyjna z siedzibą w W. i S. Ł. na rzecz Skarbu Państwa-Sądu Okręgowego w W. kwotę 15.625 złotych tytułem zwrotu części nieuiszczonej opłaty od pozwu od uwzględnionego powództwa- przy czym zapłata przez jednego z zobowiązanych zwalnia drugiego z nich do wysokości zapłaconej należności i nie obciążył powódki kosztami zastępstwa procesowego pozwanej i kosztami sądowymi - poza uiszczonymi w toku postępowania.

Swoje rozstrzygnięcie Sąd Okręgowy oparł na następujących ustaleniach faktycznych:

T. C., ojciec powódki, zmarł w dniu 28 marca 2011 r. w W. w wyniku wypadku komunikacyjnego. W chwili śmierci swojego ojca powódka miała 14 lat. Wyrokiem z dnia 30 lipca 2012 r. Sąd Rejonowy dla Warszawy Pragi – Południe oskarżonego S. Ł. uznał za winnego popełnienia zarzucanego mu czynu z art.177 § 2 k.k., tj. tego, że w dniu 28 marca 2011 r. na ul. (...) w W. umyślnie naruszył zasady bezpieczeństwa w ruchu lądowym określone w art. 22 ust. 1 i 4 ustawy prawo o ruchu drogowym w ten sposób, że kierując samochodem marki V. nie zachował szczególnej ostrożności przy zmianie pasa ruchu z prawego na lewy przecinając środkowy pas ruchu i nie ustąpił pierwszeństwa przejazdu motocyklowi kierowanemu przez T. C. jadącemu lewym pasem ul. (...) w kierunku ul. (...) w wyniku czego motocyklista

uderzył w lewy bok pojazdu, czym spowodował nieumyślnie u T. C. obrażenia ciała w postaci urazu klatki piersiowej i kośćca skutkujące zgonem pokrzywdzonego na miejscu zdarzenia. Sąd wymierzył oskarżonemu karę 2 lat pozbawienia wolności i wykonanie orzeczonej kary pozbawienia wolności warunkowo zawiesił na okres próby 4 lat.

Po śmierci T. C. Z. C. otrzymały od Naczelnika Urzędu Skarbowego (...), (...) Bank (...) S.A., (...) Bank S.A. wezwania do zapłaty w związku z długami jej ojca.

Wierzyciele T. C., tacy jak: (...), (...), (...), Firma Handlowa (...), (...) S.A. Oddział w Polsce, (...), (...) Sp. z o.o. (...) Sp. z o.o., (...) S.A., (...). S.A. wysyłali po śmierci T. C. na jego adres wezwania do zapłaty.

Wyrokiem z dnia 21 listopada 2013 r. Sąd Rejonowy dla m.st. Warszawy w Warszawie zasądził od pozwanej Z. C. na rzecz powoda (...) Sp. z o.o. 30.695,12 złotych wraz z ustawowymi odsetkami.

Powódka przyjęła po zmarłym ojcu spadek z dobrodziejstwem inwentarza.

Powódka była bardzo zżyta ze swoim ojcem, przed śmiercią mieszkała razem z nim. Powódka była jedynym dzieckiem T. C., ojciec pomagał córce, był jej przyjacielem i powiernikiem. T. C. codziennie widywał się z córką, zawoził oraz odbierał ją ze szkoły, córka zawsze mogła liczyć na swojego ojca. Powódka bardzo ciężko zniosła śmierć ojca, dużo płakała, wpadła w wielomiesięczną depresję, korzystała z pomocy psychologa. Za życia ojca powódka nie miała problemów z nauką, od jego śmierci powódce brakuje motywacji do nauki. Powódka bardzo zamknęła się w sobie, w pewnym okresie czasu ograniczyła kontakty z rodziną i przyjaciółmi, nie uczestniczyła również w życiu rówieśników podczas, gdy wcześniej była osobą otwartą i towarzyską. W chwili obecnej powódka spotyka się razem ze znajomymi, ale zdecydowanie rzadziej niż przed śmiercią swojego ojca. Od czerwca 2012 powódka przestała korzystać z pomocy psychologa. Powódka nie przyjmowała leków, poza zwykłymi lekami uspokajającymi, które można było nabyć bez recepty.

Nagła śmierć ojca była dla powódki przyczyną wystąpienia przeżyć o charakterze silnie traumatycznym. W pierwszych dniach po wypadku reakcją powódki był szok, przerażenie, nieopanowane napady płaczu, zaburzenia snu, brak łaknienia, ustanie codziennej aktywności, wycofanie z kontaktów, a następnie niepamięć fragmentów lub nawet całych wydarzeń w życiu obejmująca, co najmniej kilka miesięcy po wypadku ojca. W następnych tygodniach pojawiły się kolejne objawy stresu pourazowego, z których większość w różnym nasileniu utrzymuje się nadal lub po okresowym ustąpieniu ponownie się pojawia. Do ww. objawów należą: zaburzenia koncentracji uwagi i obniżenie motywacji do aktywności, w tym do nauki, ale też do realizowania wcześniejszych zainteresowań, a także zamknięcie się w sobie, ograniczenie kontaktów towarzyskich, poszukiwanie samotności i dominujący obniżony nastrój z tendencją do przeżywania smutku, poczucia bezsensu i pustki życiowej. U powódki występują również nadal nagle napady płaczu na przemian z ujawnianiem poczucia krzywdy, żalu, ale też złości i gniewu. Powódka unika wspomnień o ojcu, miejscu wypadku. Powódka doświadcza nawracających, intensywnych i niekontrolowanych myśli oraz skojarzeń z osobą ojca.

Ww. objawy występujące u powódki wskazują na wystąpienie zespołu przewlekłego stresu pourazowego. Powódka ma w chwili obecnej niską samoocenę, zewnętrzne umiejscowienie kontroli, odczuwa brak celów życiowych i tendencję do pesymistycznego spostrzegania przyszłości. Powódka ujawnia lęki i obawy o osoby bliskie, skutkujące natrętnym sprawdzaniem czy nic im się nie stało. Są to objawy o charakterze nerwicowym i o ile ulegną utrwaleniu to mogą skutkować zaburzeniami nerwicowymi. Przeżyta przez powódkę trauma i utrzymujący się zespół stresu pourazowego ma niewątpliwy związek z nagłą i tragiczną śmiercią ojca.

Przewlekłość, nasilenie oraz treść ujawnianych przez powódkę objawów stresu pourazowego może skutkować ukształtowaniem u niej niepożądanych cech osobowości i wymaga profesjonalnej pomocy psychoterapeutycznej.

Zmarły T. C. prowadził własny biznes w branży (...). Był na etapie rozwijania biznesu. Za życia utrzymywał rodzinę. 2/3 wydatków rodziny spoczywało na mężu. Jednocześnie T. C. miał długi związane z prowadzeniem działalności gospodarczej. Były one na bieżąco spłacane. Za życia ojca córka mogła chodzić do szkoły prywatnej. Miała też zapewniane częste wyjazdy wypoczynkowe. Obecnie powódka z powodu gorszej sytuacji finansowej rodziny nie

wyjeżdża na ferie. Po śmierci ojca córka zaczęła chodzić do szkoły publicznej, gdyż jej matki nie stać na opłacenie szkoły prywatnej. Kiedy żył, ojciec pomagał córce w nauce. W chwili obecnej córka pobiera korepetycje.

Matka powódki za życia męża zarabiała kwotę 2500 – 3500 złotych brutto.

Pismem z dnia 7 lutego 2013 r. Z. C. wezwała (...) S.A. do zapłaty z tytułu wypadku śmiertelnego T. C.:

- renty nie niższej niż 2500 złotych miesięcznie, płatnej z góry do d16. Dnia każdego miesiąca począwszy od marca 2013 r. do dnia 16 marca 2022 r.;

- skumulowanej renty od dnia wypadku, tj. od 28 marca 2011 r. do lutego 2013 r. w wysokości nie niższej niż 2500 złotych miesięcznie, tj. łącznie nie mniej niż 57.500 złotych;

- odszkodowania z tytułu istotnego pogorszenia sytuacji życiowej w wysokości 350.000 złotych;

- zadośćuczynienia w wysokości nie niższej niż 450.000 złotych.

Powódka wezwała do zapłaty ww. kwot w terminie 14 dni od otrzymania ww. pisma. (...) otrzymał ww. pismo w dniu 14 lutego 2013 r.

Dokonując powyższych ustaleń Sąd Okręgowy dał wiarę przedłożonym przez strony dokumentom oraz większości przesłuchanych w sprawie świadków. Sąd nie dał wiary zeznaniom M. C. (1) co do tego, że zmarły miesięcznie przeznaczał na utrzymanie córki 3.000-4.000 złotych uznając, że stoi to w sprzeczności z pozostałą częścią zeznań świadka, przede wszystkim ze stwierdzeniem, że jej mąż dopiero rozwijał działalność gospodarczą i w związku z tym zaciągał długi. Zdaniem Sądu Okręgowego przeznaczanie na rzecz córki kwoty 3.000-4.000 złotych miesięcznie wskazywałoby raczej na to, że działalność gospodarcza ojca prosperuje bardzo dobrze, a nie na to, że dopiero się rozwija, ponadto przedłożone przez powódkę dokumenty wskazują, że ojciec powódki nie uiszczał wszystkich długów na bieżąco. Na powyższe wskazuje pismo ZUS z dnia 13 maja 2011, które wyszczególnia niedopłaty z tytułu nieopłaconych składek ma ubezpieczenia społeczne, zdrowotne oraz Fundusz Pracy i Fundusz Gwarantowanych Świadczeń Pracowniczych za okres od 2005 r. Uwzględniając ilość wezwań do zapłaty, czas nieregulowania należności, wysokość żądanych kwot, Sąd Okręgowy uznał, że w istocie działalność zmarłego ojca powódki nie przynosiła znaczących dochodów, a raczej stratę. Sąd Okręgowy dał wiarę sporządzonej w niniejszej sprawie opinii biegłej psycholog uznając ją za spójną, logiczną i pozbawioną sprzeczności.

Sąd Okręgowy wskazał, że zgodnie z art. 11 k.p.c. był związany ustaleniem co do popełnienia przestępstwa – spowodowania wypadku komunikacyjnego ze skutkiem śmiertelnym przez S. Ł., którego winę stwierdził prawomocny, skazujący wyrok karny Sądu Rejonowego dla Warszawy Pragi – Południe z dnia 30 lipca 2012 r. Obaj pozwani nie kwestionowali co do zasady swojej odpowiedzialności za skutki zdarzenia.

Wskazując na odmienne podstawy odpowiedzialności obu pozwanych Sąd Okręgowy wskazał, że odpowiedzialność ta jest odpowiedzialnością in solidum (solidarność nieprawidłowa).

Odnosząc się do roszczenia powódki wywodzonego z art. 446 § 4 k.c. Sąd Okręgowy wskazał, że przyznanie zadośćuczynienia pieniężnego ma na celu zrehabilitować krzywdę za naruszenie prawa do życia w rodzinie i ból spowodowany utratą najbliższej osoby. Zdaniem Sądu kwestią wyjściową przy ustalaniu wysokości zadośćuczynienia jest ustalenie więzi, jakie łączyły osobę zmarłą i uprawnionego z art.446 § 4 k.c., zaś na rozmiar krzywdy, o której mowa w art.446 § 4 k.c., mają wpływ przede wszystkim: wstrząs psychiczny i cierpienia moralne wywołane śmiercią osoby bliskiej, poczucie osamotnienia i pustki po jej śmierci, rodzaj i intensywność więzi łączącej pokrzywdzonego ze zmarłym, rola w rodzinie pełniona przez osobę zmarłą, wystąpienie zaburzeń będących skutkiem śmierci osoby bliskiej, stopień, w jakim pokrzywdzony będzie umiał odnaleźć się w nowej rzeczywistości i zdolność do jej zaakceptowania, wiek pokrzywdzonego.

Oceniając rozmiar krzywdy powódki Sąd Okręgowy wziął pod uwagę przede wszystkim wielkość traury doznanej w wyniku nagłej śmierci bliskiego, negatywne następstwa ww. traury, ich długotrwałość i możliwą nieodwracalność ww. następstw. Sąd Okręgowy wskazał, że powódka była mocno emocjonalnie związana ze swoim ojcem, a jego tragiczna śmierć nastąpiła wtedy, gdy miała 14 lat, była w okresie dojrzewania, a zatem w sposób szczególny potrzebowała wówczas ojca. Śmierć T. C. nie nastąpiła w wyniku długotrwałej choroby, nie była czymś przewidywanym, do czego członkowie jego rodziny mogli się przygotować, była natomiast wydarzeniem nagłym i nieprzewidywanym. W takiej sytuacji, zrozumiałe jest (stwierdzone w badaniu psychologicznym) wystąpienie u powódki traury. Wielkość traury powódki potwierdzają stwierdzone w badaniu psychologicznym objawy w postaci bezsenności, niechęci do wychodzenia z domu, nagłych napadów płaczu, a także objawów psychosomatycznych: utratą wagi i wymiotów. W trakcie badania powódki przeprowadzonego w kwietniu 2015 r. stwierdzono, że objawy traury u powódki utrzymują się nadal w formie przewlekłego stresu pourazowego, zatem w ocenie Sądu Okręgowego następstwa śmierci ojca, które utrzymują się ponad 4 lata, uznać należy za długotrwałe. Za szczególnie istotne przy ocenie rozmiaru krzywdy powódki Sąd Okręgowy uznał stwierdzenie biegłego, że objawy stresu pourazowego u powódki mogą skutkować ukształtowaniem u niej niepożądanych cech osobowości.

Ze względu na powyższe Sąd Okręgowy uznał, że kwotą adekwatną w stosunku do doznanej przez powódkę krzywdy jest kwota 200.000 złotych.

Za bezzasadne Sąd Okręgowy uznał żądanie powódki zasądzenia na jej rzecz dalszej kwoty 300.000 złotych z tytułu naruszenia dobra osobistego – polegającego na zerwaniu więzi osobistych łączących ją z ojcem, na podstawie art. 448 k.c. w zw. z art. 23 i 24 k.c.

Sąd Okręgowy uznał, że naruszenie dobra osobistego w postaci prawa do życia w pełnej rodzinie to nic innego jak wyrządzenie poszkodowanemu krzywdy polegającej na doznaniu ujemnych przeżyć psychicznych spowodowanych zerwaniem więzi uczuciowej z osobą zmarłą. Jest to ta sama krzywda, której wyrównania osoba najbliższa zmarłego może dochodzić na podstawie art. 446 § 4 KC, a więc wyrażająca się cierpieniem, bólem, poczuciem osamotnienia po śmierci osoby najbliższej. W obecnym stanie prawnym, po znowelizowaniu kodeksu cywilnego poprzez dodanie art. 446 § 4 k.c. podstawę prawną zasądzenia kwot z tytułu zadośćuczynienia za krzywdę doznaną wskutek śmierci członka rodziny stanowi ww. przepis, który to przepis (w przeciwieństwie do art. 448 k.c.) odnosi się do roszczenia o zadośćuczynienie przyznawane z tytułu naruszenia konkretnie wskazanego dobra osobistego – więzi z najbliższymi członkami rodziny.

Za częściowo zasadne Sąd Okręgowy uznał żądanie zasądzenia na rzecz powódki renty na podstawie art. 446 § 2 k.c.

Sąd Okręgowy wskazał, że powódka nie wykazała w należyty sposób poziomu swoich usprawiedliwionych potrzeb, ani też możliwości zarobkowych i majątkowych swojego ojca, zaś w ocenie sądu miesięczne koszty utrzymania powódki w kwocie 5100 złotych są znacząco zawyżone. Opierając się na doświadczeniu życiowym Sąd Okręgowy uznał, że miesięczne koszty utrzymania powódki wynosiły 3000 złotych. Jednocześnie, wzięwszy pod uwagę rozwojowy etap działalności gospodarczej jej ojca, sąd uznał, że zmarły miesięcznie przekazywał na utrzymanie swojej córki nie więcej niż 1500 złotych miesięcznie. Sąd Okręgowy wskazał na zeznania matki powódki M. C. (1) z których wynika, że rodzice powódki w chwili śmierci ojca byli w trakcie rozwodu i koszty utrzymania dziecka zobowiązali się pokrywać w równej części, a biorąc pod uwagę dochody M. C., wskazana wyżej kwota jest adekwatna w stosunku do również jej możliwości zarobkowych.

Sąd Okręgowy zasądził na rzecz powódki kwotę 94.500 złotych tytułem skapitalizowanej renty (w wysokości 1500 złotych miesięcznie) za okres od dnia śmierci ojca do dnia wyrokowania wskazując, że renta alimentacyjna oparta na art. 446 § 2 k.c. ma charakter odszkodowawczy i należy się za okres od początku ponoszenia przez powódkę szkody. Początkiem tego okresu będzie pierwszy miesiąc po śmierci ojca, kiedy to powódka nie otrzymała od niego kwoty potrzebnej na bieżące utrzymanie.

Sąd Okręgowy nie uwzględnił żądania pozwanej co do ograniczenia czasowego obowiązku świadczenia renty wskazując na treść art. 907 § 2 k.c.

Sąd Okręgowy uwzględnił też żądanie powódki o zasądzenie odsetek ustawowych od zasądzonego zadośćuczynienia od upływu 30 dni od otrzymania przez ubezpieczyciela wezwania do zapłaty, tj. od dnia 17 marca 2013 r.

Sąd Okręgowy nie uwzględnił żądania wywodzonego z art. 446 § 3 k.c. uznając, że powódka nie wykazała, aby poniosła jakąkolwiek inną szkodę mającą wymiar majątkowy, niż utrata świadczeń alimentacyjnych, które zostały zrekompensowane zasądzoną rentą.

Zdaniem Sądu Okręgowego stan zadłużenia ojca powódki nie ma żadnego znaczenia, skoro powódka przyjęła spadek z dobrodziejstwem inwentarza, co oznacza, że w wyniku spłaty długów jej sytuacja majątkowa w najgorszym przypadku będzie taka sama jak przed śmiercią ojca. Sąd Okręgowy uznał też, że skoro długi związane były z bieżącym prowadzeniem działalności gospodarczej przez ojca powódki i zgodnie z zeznaniami matki powódki były na bieżąco spłacane z przychodów pochodzących z działalności gospodarczej, to nie można uznać, aby sama konieczność zapłaty ww. długów powodowała pogorszenie sytuacji materialnej powódki, gdyż przyjmując należy, że znajdowały one pokrycie w dochodach w ww. działalności, zaś powódka poza odziedziczeniem po ojcu długów, zapewne odziedziczyła również wierzytelności przysługujące ojcu z tytułu prowadzonej działalności gospodarczej. Powódka nie wykazała zaś, że zaciągnięte przez ojca długi nie miały pokrycia w bieżących dochodach z prowadzonej działalności gospodarczej, a pożyczone przez niego kwoty pieniężne w bankach zostały bezproduktywnie zużyte.

Sąd Okręgowy wskazał też, że stan psychiczny powódki nie jest na tyle ciężki, aby wyłączał, czy ograniczał (na chwilę obecną i w przyszłości) aktywność zawodową, a tym samym, zdolności zarobkowe, co można byłoby uznać za istotne pogorszenie sytuacji życiowej w rozumieniu art.446 § 3 k.c.

Rozstrzygnięcie o kosztach procesu Sąd Okręgowy oparł na treści art.113 ust. 1 ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych z dnia 28 lipca 2005 r. (t. j. Dz. U. z 2016 r. poz. 623) i art. 98 k.p.c., obciążając pozwanych opłatą od wartości przedmiotu sporu uwzględnionych roszczeń tj. od kwoty 312.500 złotych. Sąd Okręgowy nie obciążył powódki kosztami zastępstwa procesowego pozwanej oraz pozostałymi nieuiszczonymi kosztami sądowymi, stosując art. 102 k.p.c.. W ocenie sądu, za zwolnieniem powódki z ponoszenia kosztów procesu przemawiało przede wszystkim to, że powódka w chwili obecnej uczy się, nie zarabia i jest na początkowym etapie dorosłości i usamodzielniania się, w związku z czym nie byłoby wskazane pomniejszanie zasądzonych na jej rzecz kwot o zwrot kosztów procesu na rzecz drugiej strony czy w zakresie nieuiszczonych kosztów sądowych.

Apelacje od wyroku Sądu Okręgowego wniosły obie strony.

Pozwana Spółka zaskarżyła wyrok w punkcie I w zakresie zasądzającym kwotę 40 000 zł z tytułu zadośćuczynienia oraz w całości w zakresie zasądzenia renty, a także rozstrzygnięcie o kosztach postępowania.

Pozwana zarzuciła:

I. naruszenie przepisów postępowania, tj.:

1. art. 365 § 1 k.p.c. w zw. z art. 361 k.p.c. oraz art. 359 § 1 k.p.c. poprzez niewykonanie wydanego na rozprawie w dniu 3 lutego 2015 r. postanowienia i niepoinformowanie pełnomocnika pozwanej o wpłynięciu akt postępowania karnego prowadzonego w sprawie III K 1397/11 oraz nieudzielenie pełnomocnikowi pozwanej 10-dniowego terminu na złożenie wniosków dowodowych dotyczących dokumentów zgromadzonych w tych aktach;

2. art. 207 § 3 k.p.c., art. 217 § 1 i 2 k.p.c. i art. 232 k.p.c. poprzez oddalenie wniosku dowodowego pełnomocnika pozwanej w przedmiocie dopuszczenia dowodów ze wskazanych kart akt postępowania karnego pomimo tego, że przedmiotem tego dowodu były okoliczności dla rozstrzygnięcia przedmiotowej sprawy, dowód nie zmierzał do przedłużenia postępowania z uwagi na fakt, że został złożony przed rozprawą i był dowodem z dokumentu,

jego przeprowadzenie nie wymagało odroczenia rozprawy, a także pomimo tego, że sąd związany był własnym postanowieniem, które umożliwiało pełnomocnikowi pozwanej złożenie takiego wniosku dowodowego;

3. art. 233 § 1 k.p.c. poprzez dokonanie oceny materiału dowodowego z pominięciem jego części, tj. wyroku wydanego w sprawie III K 1397/11, który został przez sąd I instancji dopuszczony w zakresie, w jakim dowód ów dotyczył przyczynienia się zmarłego do zwiększenia rozmiarów szkody;

4. art. 328 § 2 k.p.c. poprzez:

- brak jakiegokolwiek odniesienia się do podniesionego przez pozwaną zarzutu przyczynienia się zmarłego do zwiększenia rozmiarów szkody, co uniemożliwia ustalenie, czy zarzut ów został w ogóle rozpoznany, a jeśli tak – to czy został uwzględniony i ewentualnie w jakim stopniu został uwzględniony, czy też nie zasługiwał na uwzględnienie i z jakich powodów;

- niedokonanie oceny dopuszczonego przez sąd I instancji dowodu z wyroku wydanego w sprawie III K 1397/11 w zakresie, w jakim dowód ów dotyczył przyczynienia się zmarłego do zwiększenia rozmiarów szkody;

- niewskazanie podstawy prawnej, w oparciu o którą Sąd Okręgowy, pomimo nieudowodnienia przez powódkę wysokości swoich potrzeb oraz możliwości zarobowych i majątkowych zmarłego ojca, odwołał się do doświadczenia życiowego, a w szczególności niewyjaśnienie, czy sąd I instancji zastosował w tym zakresie art. 322 k.p.c.;

- niewskazanie podstaw prawnej kapitalizacji renty alimentacyjnej, a także niewskazanie ważnych powodów uzasadniających skapitalizowanie renty zgodnie z przepisem art. 447 k.c., o ile był on podstawą tej kapitalizacji;

5. art. 102 k.p.c. oraz art. 98 k.p.c. w zw. z art. 100 k.p.c. poprzez zwolnienie powódki z obowiązku ponoszenia kosztów procesu w całości, przy jednoczesnym częściowym obciążeniu kosztami pozwanej, w sytuacji, w której pozwana wygrała sprawę w większej części, a zasądzenie od powódki na rzecz pozwanej kosztów zastępstwa procesowego, z uwzględnieniem stopnia wygranej i przegranej stron w niniejszym postępowaniu, nie doprowadziłoby do istotnego uszczuplenia zasądzonej na rzecz powódki kwoty;

6. art. 322 k.p.c. przez jego błędną wykładnię ewentualnie niewłaściwe zastosowanie przy szacowaniu wysokości potrzeb powódki oraz możliwości majątkowych i zarobkowych jej zmarłego ojca, z odwołaniem się do doświadczenia życiowego sądu, podczas gdy są powszechnie dostępne dane umożliwiające ustalenie kosztów utrzymania dziecka w oparciu o dane publikowane przez Główny Urząd Statystyczny, czy podmioty zajmujące się analizą sytuacji gospodarczej, ekonomicznej i społecznej obywateli RP, które to dane wskazują, że są to koszty istotnie niższe, aniżeli ustalone przez Sąd Okręgowy w oparciu o doświadczenie życiowe;

II. naruszenie prawa materialnego, tj:

1. art. 362 k.c. w zw. z art. 446 § 4 k.c. oraz art. 446 § 2 k.c. poprzez ich niezastosowanie w okolicznościach faktycznych, w których te przepisy znajdowały zastosowanie, tj. w sytuacji, w której pozwana podniosła zarzut przyczynienia się zmarłego do zwiększenia rozmiarów szkody oraz powołała na tę okoliczność dowody, w następstwie czego zaszła potrzeba rozpoznania przedmiotowego zarzutu i zmniejszenia świadczeń, które Sąd Okręgowy uznał za zasadne w stopniu odpowiadającym przyczynieniu, tj. zdaniem pozwanej o 20%;

2. art. 6 k.c. w zw. z art. 232 k.p.c. poprzez ich niezastosowanie skutkujące zwolnieniem pozwanej z obowiązku dowodzenia wysokości swoich potrzeb oraz możliwości zarobkowych i majątkowych zmarłego ojca i oparcie się w tym zakresie, bez podstawy prawnej, na doświadczeniu życiowym;

3. art. 481 § 1 k.c. i art. 445 k.c. poprzez jego błędną wykładnię i zasądzenie odsetek od skapitalizowanej renty z odsetkami od 17 marca 2013 r., tj. za okres, w który to świadczenie nie było wymagalne.

Pozwana wniosła o dopuszczenie dowodu z opinii Laboratorium Kryminalistycznego (...) znajdującej się na kartach 131-147 akt karnych na okoliczność przyczynienia się zmarłego do zwiększenia rozmiaru szkody.

Wskazując na powyższe pozwana wniosła o zmianę zaskarżonego wyroku przez zasądzenie na rzecz powódki zadośćuczynienia pomniejszonego o stopień przyczynienia się zmarłego do zwiększenia rozmiarów szkody w wymiarze 20% tj. w kwocie 160 000 zł oraz o oddalenie powództwa w pozostałym zakresie (skapitalizowanej renty alimentacyjnej, miesięcznej renty alimentacyjnej) oraz o zmianę rozstrzygnięcia o kosztach procesu przez stosunkowe rozdzielanie tych kosztów z uwzględnieniem stopnia uwzględnienia żądań stron i zasądzenie od powódki na rzecz pozwanej kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych, ewentualnie o uchylenie wyroku i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania, a ponadto o zasądzenie od powódki na rzecz pozwanej kosztów postępowania, wraz z kosztami postępowania apelacyjnego, w tym kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych.

Powódka zaskarżyła wyrok w części oddalającej powództwo co do zadośćuczynienia i odszkodowania, zarzucając:

- naruszenie przepisów prawa materialnego poprzez bezzasadne oddalenie powództwa w zakresie należnego powódce zadośćuczynienia w kwocie 450 000 zł, w tym zadośćuczynienia z tytułu naruszenia dobra osobistego polegającego na zerwaniu więzi osobistych łączących powódkę z ojcem w wysokości 300 000 zł wraz z odsetkami od dnia 13 marca 2013 r. do dnia zapłaty;
- naruszenie przepisów prawa materialnego poprzez bezzasadne oddalenie powództwa w zakresie istotnego pogorszenia sytuacji życiowej powódki w wysokości 190 000 zł wraz z odsetkami od dnia 13 marca 2013 r.

Wskazując na powyższe powódka wniosła o zmianę wyroku przez zasądzenie na rzecz powódki:

- zadośćuczynienia z art. 446 § 4 k.c. w kwocie 450 000 zł, w tym 300 000 zł z tytułu naruszenia dobra osobistego z odsetkami od 17 marca 2013 r. do dnia zapłaty,
- odszkodowania z art. 446 § 3 k.c. w wysokości 190 000 zł z odsetkami od 17 marca 2013 r. do dnia zapłaty.

Sąd Apelacyjny zważył co następuje:

Obie apelacje częściowo zasługują na uwzględnienie.

Sąd Okręgowy poczynił prawidłowe ustalenia faktyczne, które Sąd Apelacyjny w całości przyjmuje za własne.

Na podstawie przeprowadzonego przez Sąd Apelacyjny dowodu z uzupełniających zeznań powódki ustalono ponadto, że zadłużenie ojca powódki nie zostało spłacone, powódka po jego śmierci musiała zrezygnować z nauki w prywatnej szkole i zagranicznych wakacji, przez pewien czas zmuszona była korzystać z pożyczek u rodziny. Przedłożone do akt dokumenty w postaci wezwań do zapłaty (k. 36-55) i wyroku Sądu Rejonowego dla m.st. Warszawy w Warszawie z dnia 21 listopada 2013 r. wskazują, że w chwili śmierci ojciec powódki posiadał niespłacone zobowiązania w wysokości 195 955,20 zł

Za bezzasadne Sąd Apelacyjny uznał zarzuty naruszenia prawa procesowego podniesione przez pozwaną.

Zarzut naruszenia art. 328 § 2 k.p.c. może okazać się usprawiedliwiony tylko wówczas, gdy z uzasadnienia orzeczenia nie daje się odczytać, jaki stan faktyczny lub prawny stanowił podstawę rozstrzygnięcia, co uniemożliwia kontrolę instancyjną.

Sąd drugiej instancji jest sądem, który nie tylko na podstawie treści uzasadnienia bada prawidłowość decyzji sądu pierwszej instancji, ale rozpoznając merytorycznie sprawę, uprawniony jest także do samodzielnej oceny materiału dowodowego zgromadzonego przez ten sąd oraz, ewentualnie, także w postępowaniu apelacyjnym. Jedynie w przypadku uchybień w sporządzeniu uzasadnienia, które faktycznie uniemożliwiają sądowi wyższej instancji kontrolę,

czy prawo materialne i procesowe zostało prawidłowo zastosowane, zarzut naruszenia art. 328 § 2 k.p.c. może okazać się skuteczny.

Uzasadnienie zaskarżonego wyroku w ocenie Sądu Apelacyjnego odpowiada wymogom określonym w art. 328 § 2 k.p.c. i umożliwia ocenę prawidłowości zaskarżonego orzeczenia.

Za bezzasadny należy uznać także zarzut naruszenia przepisów art. 365 § 1 k.p.c. w zw. z art. 361 k.p.c. oraz art. 359 § 1 k.p.c. odniesiony do wydanych przez sąd I instancji postanowień dowodowych.

Postanowienia te nie mają mocy wiążącej wynikającej z art. 365 § 1 k.p.c. i mogą być zmienione przez sąd niezależnie od przesłanek wskazanych w art. 359 § 1 k.p.c.

Ponadto należy wskazać, że mimo braku adnotacji o poinformowaniu stron i pełnomocników o wpływie akt postępowania karnego w dniu 18 lutego 2015 r., z protokołu rozprawy z dnia 24 listopada 2015 r. wynika, że pełnomocnik pozwanej najpóźniej w tym dniu dowiedział się o dołączeniu akt i złożył wniosek o dopuszczenie dowodu z treści wyroku sądu karnego z uzasadnieniem, podnosząc zarzut przyczynienia się poszkodowanego. Zatem za spóźniony należało uznać wniosek pełnomocnika pozwanej złożony na rozprawie w dniu 22 marca 2016 r. o udzielenie terminu na wskazanie kart z akt postępowania karnego. Ponadto oddalenie tego wniosku przez Sąd Okręgowy nie uniemożliwiło pełnomocnikowi pozwanej zgłoszenie w dniu 1 kwietnia 2016 r. wniosku o przeprowadzenie dowodu z opinii biegłego sporządzonej w postępowaniu karnym na okoliczność przyczynienia się poszkodowanego ojca powódki do skutków zdarzenia.

Sąd Apelacyjny nie znalazł też podstaw do uwzględnienia zarzutów naruszenia przepisów art. 207 § 3 k.p.c., art. 217 § 1 i 2 k.p.c. i art. 232 k.p.c. poprzez oddalenie wniosku dowodowego pełnomocnika pozwanej w przedmiocie dopuszczenia dowodów ze wskazanych kart akt postępowania karnego.

Zarzut ten odnosi się w istocie jedynie do dowodu z opinii Laboratorium Kryminalistycznego (...) przeprowadzonej w postępowaniu karnym, który to dowód w ocenie Sądu Apelacyjnego nie mógł być zaliczony do materiału dowodowego sprawy niniejszej.

Zgodnie z art. 235 § 1 k.p.c. postępowanie dowodowe odbywa się przed sądem orzekającym.

Przewidziana w art. 235 k.p.c. zasada bezpośredniości odnosi się do postępowania dowodowego i można wyróżnić jej dwa aspekty, z których pierwszy nakazuje sądowi korzystanie z dowodów pierwotnych, a z dowodów pochodnych dopiero wtedy, gdy nie ma pierwotnych. Drugi aspekt odnosi się do bezpośredniości postępowania dowodowego przed sądem rozpoznającym sprawę. Sąd powinien osobiście "zetrząść" się z dowodami. Daje to możliwość np. zadawania pytań, przeprowadzenia konfrontacji, oceny sposobu składania zeznań. W przepisach kodeksu postępowania cywilnego oba aspekty zostały uwzględnione i przyjęte jako reguły, niemające jednak charakteru bezwzględnych, z tym, iż dopuszczalne odstępstwa od zasady bezpośredniości muszą brać pod uwagę przede wszystkim charakter i rodzaj dowodu. Jednocześnie, jedynie dowody przeprowadzone zgodnie z regułami postępowania dowodowego mogą być uwzględnione przy dokonywaniu ustaleń, oceny materiału sprawy i dowodów.

Opinia sporządzona w innej sprawie, co do zasady nie stanowi dowodu z opinii w rozumieniu art. 278 k.p.c. i jako taka może być traktowana jedynie jako uzupełnienie stanowiska strony procesu, która na taką opinię się powołuje, nie mogłaby zaś być poddana ocenie przy zastosowaniu kryteriów określonych w art. 233 § 1 k.p.c.

Bez naruszenia zasady bezpośredniości, wynikającej z art. 235 k.p.c., możliwe jest wyłącznie dopuszczenie dowodu z poszczególnych, ściśle określonych dokumentów znajdujących się w aktach innej sprawy, które należy wskazać formułując wniosek dowodowy.

Znaczna część zarzutów podniesionych przez pozwanego dotyczy braku odniesienia się przez Sąd Okręgowy do podniesionego przez pozwaną zarzutu przyczynienia się zmarłego do zwiększenia rozmiarów szkody.

Niewątpliwie taki zarzut merytoryczny zgłoszony w postępowaniu przed sądem I instancji powinien być zbadany przez Sąd Okręgowy, a zaniechanie odniesienia się do tego zarzutu stanowi nierozpoznanie istoty sprawy w rozumieniu art. 386 § 4 k.p.c.

Z treści powyższego przepisu wynika jednak, że nierozpoznanie przez sąd I instancji istoty sprawy jedynie uprawnia, a nie obliguje sąd odwoławczy do uchylenia zaskarżonego wyroku. Postępowanie apelacyjne ma bowiem charakter merytoryczny, zaś sąd II instancji na skutek apelacji rozpoznaje ponownie sprawę w granicach wyznaczonych zakresem zaskarżenia i podniesionym w apelacji zarzutami naruszenia prawa procesowego. Kognicja sądu apelacyjnego obejmuje więc rozpoznanie sprawy w taki sposób, w jaki mógł i powinien to uczynić sąd I instancji (uzasadnienie uchwały Sądu Najwyższego w składzie 7 sędziów z dnia 31 stycznia 2008 r. III CZP 49/07, mającej moc zasady prawnej).

Sąd Apelacyjny może zatem, na podstawie zgromadzonych dowodów, ocenić zasadność podniesionego przez pozwaną zarzutu przyczynienia, łącznie z dokonaniem ustaleń faktycznych niezbędnych dla rozstrzygnięcia tej kwestii.

Przede wszystkim należy wskazać, że zgodnie z art. 6 k.c. to na pozwanej spoczywał ciężar wykazania okoliczności faktycznych uzasadniających zarzut przyczynienia.

Poczynione przez Sąd Okręgowy ustalenia faktyczne dotyczące przebiegu zdarzenia nie dają podstaw do przyjęcia, że poszkodowany w wypadku ojciec powódki w jakimkolwiek stopniu do samego zdarzenia czy jego skutków się przyczynił.

Zaoferowane w tym zakresie przez pozwaną dowody także nie pozwalają na poczynienie ustaleń uzasadniających zastosowanie art. 362 k.c.

Pozwana celem wykazania, że ojciec powódki przyczynił się do skutków wypadku, wносиła jedynie o dopuszczenie dowodu z opinii sporządzonej w toku postępowania karnego oraz z treści wyroku wydanego w tej sprawie wraz z uzasadnieniem.

Jak wskazano wyżej, opinia sporządzona na potrzeby innego postępowania nie może być uznana za opinię w rozumieniu art. 278 k.p.c., ponadto przedmiotem opinii Laboratorium Kryminalistycznego (...) znajdującej się na kartach 131-147 akt karnych nie była kwestia przyczynienia się poszkodowanego, ale podstaw do przypisania odpowiedzialności karnej sprawcy zdarzenia, którym był niewątpliwie S. Ł..

Także powołany przez skarżącego dowód w postaci wyroku wydanego w sprawie III K 1397/11 nie daje podstaw do przypisania poszkodowanemu przyczynienia się do skutków wypadku.

Za bezzasadne Sąd Apelacyjny uznaje podniesiony przez pozwaną zarzut naruszenia art. 233 § 1 k.p.c. poprzez dokonanie oceny materiału dowodowego z pominięciem wyroku wydanego w sprawie III K 1397/11. Skuteczne postawienie zarzutu naruszenia art. 233 § 1 k.p.c. wymagałoby bowiem wskazania przez skarżącą, w jaki konkretnie sposób Sąd Okręgowy uchybił zasadom logiki i doświadczenia życiowego przy ocenie poszczególnych dowodów. Nie ulega zaś wątpliwości, że na podstawie przedmiotowego dowodu Sąd Okręgowy poczynił ustalenia faktyczne wskazując, że wyrokiem z dnia 30 lipca 2012 r. wydanym w sprawie III K 1397/11 Sąd Rejonowy dla Warszawy Pragi – Południe uznał S. Ł. za winnego popełnienia zarzucanego mu czynu z art. 177 § 2 k.k., tj. tego, że w dniu 28 marca 2011 r. na ul. (...) w W. umyślnie naruszył zasady bezpieczeństwa w ruchu lądowym określone w art. 22 ust. 1 i 4 ustawy prawo o ruchu drogowym w ten sposób, że kierując samochodem marki V. nie zachował szczególnej ostrożności przy zmianie pasa ruchu z prawego na lewy przecinając środkowy pas ruchu i nie ustąpił pierwszeństwa przejazdu motocyklowi kierowanemu przez T. C. jadącemu lewym pasem ul. (...) w kierunku ul. (...) w wyniku czego motocyklista uderzył w lewy bok pojazdu, czym spowodował nieumyślnie u T. C. obrażenia ciała w postaci urazu klatki piersiowej i kośćca skutkujące zgonem pokrzywdzonego na miejscu zdarzenia i takie ustalenia zostały przez Sąd Okręgowy w oparciu o treść wyroku poczynione.

Odrębną kwestią jest zaś zakres związania sądu w postępowaniu cywilnym treścią prawomocnego wyroku karnego, określony przepisem art. 11 k.p.c.

Związanie prawomocnym wyrokiem karnym dotyczy ustalonych w nim znamion przestępstwa i okoliczności jego popełnienia, natomiast okoliczności wykraczające poza te elementy stanu faktycznego nie są wiążące w sprawie cywilnej (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 29 czerwca 2016 r. III CSK 267/15).

Zakres związania sądu cywilnego ustaleniami faktycznymi poczynionymi przez sąd karny zależy zatem od rodzaju przestępstwa i odnosi się tylko do jego znamion ustawowych.

Oznacza to, że sąd rozpoznający sprawę cywilną musi przyjąć, że osoby skazane popełniły przestępstwo przypisane im wyrokami karnymi, a związanie dotyczy osoby sprawcy, czynu przypisanego oskarżonemu i przedmiotu przestępstwa. Odnośnie innych elementów stanu faktycznego są one wiążące, o ile ustalenia te stanowią konieczną przesłankę określenia przestępstwa przypisanego w wyroku.

Nie są wiążące w postępowaniu cywilnym ustalenia sądu karnego dotyczące zachowania poszkodowanego i jego wpływu na zaistnienie zdarzenia czy jego skutki.

Ponieważ pozwana, reprezentowana przez profesjonalnego pełnomocnika, nie przedstawiła żadnych dowodów na podstawie których mogłyby być poczynione ustalenia faktyczne odnoszące się do przebiegu zdarzenia w kontekście zachowania poszkodowanego pozostającego w adekwatnym związku przyczynowym ze zdarzeniem lub jego skutkami, brak jest podstaw do zastosowania art. 362 k.c. i zmniejszenia należnych powodce świadczeń.

Pozwana nie zakwestionowała wysokości należnego powodce zadośćuczynienia, zaś podniesione w tym zakresie zarzuty przez powódkę Sąd Apelacyjny uznał za niezasadne.

W pierwszej kolejności odnieść się należy do żądania zasądzenia na rzecz powódki zadośćuczynienia z dwu wskazanych w apelacji podstaw prawnych, tj. art. 446 § 4 k.c. i art. 448 k.c. w zw. z art. 23 i 24 k.c.

Za utrwalony w orzecznictwie należy uznać pogląd, że śmierć osoby najbliższej powoduje naruszenie dobra osobistego osoby związanej emocjonalnie ze zmarłym i że przed wejściem w życie art. 446 § 4 k.c. podstawą prawną przyznania osobie bliskiej zadośćuczynienia były właśnie przepisy art. 448 k.c. w zw. z art. 23 i 24 k.c.

W stanie prawnym obowiązującym od dnia 3 sierpnia 2008 r. pojawiły się wątpliwości co do wzajemnej relacji ochrony wynikającej z przepisów art. 446 § 4 k.c. i art. 448 k.c. w zw. z art. 23 i 24 k.c.

W wyroku z dnia 1 czerwca 2017 r. I CSK 595/16 Sąd Najwyższy uznał, że uszczerbek o charakterze niemajątkowym, wywołany zerwaniem więzi z osobą najbliższą jest objęty hipotezą normy zawartej w art. 446 § 4 k.c. W ramach tego unormowania mieszczą się także cierpienia bliskich związane z okolicznościami samej śmierci zmarłego, np. powstałe na skutek rozczłonkowania ciała w katastrofie. Z tego względu, taki uszczerbek powinien być naprawiany przez przyznanie "odpowiedniej" sumy zadośćuczynienia na tej podstawie, a nie na określonej w art. 448 w zw. z art. 23 i 24 k.c.

Z kolei w wyroku z dnia 7 lipca 2017 r. V CSK 607/16 Sąd Najwyższy uznał, że prawidłowe jest uwzględnienie krzywdy wynikającej z zerwania więzi rodzinnej na skutek śmierci osób najbliższych jako samoistnej szkody o charakterze niemajątkowym. Szczególny charakter naruszonych w tym wypadku praw osób poszkodowanych mieści się w kategorii dóbr osobistych w rozumieniu art. 23 k.c.

Należy jednak zwrócić uwagę przede wszystkim na stanowisko Sądu Najwyższego wyrażone w uzasadnieniu uchwały podjętej w składzie 7 sędziów z dnia 27 marca 2018 r. III CZP 60/17.

Sąd Najwyższy wskazał, że art. 446 § 4 k.c. umożliwia uzyskanie przez najbliższych członków rodziny zmarłego zadośćuczynienia obejmującego różne aspekty krzywdy spowodowanej przez śmierć osoby bliskiej, nie stawiając

wymagania wykazania istnienia i naruszenia dobra osobistego. Nie można wykluczyć, że zadośćuczynienie to rekompensuje także naruszenie więzi rodzinnej, tym bardziej że zmiana (pogorszenie) sytuacji członków rodziny, mająca aspekt majątkowy, podlega uwzględnieniu przy rozpoznawaniu roszczenia o odszkodowanie na innej podstawie (art. 446 § 3 k.c.), jednak art. 446 § 4 k.c. nie łączy wprost roszczenia o zadośćuczynienie z naruszeniem dobra osobistego, lecz jedynie z krzywdą związaną ze śmiercią najbliższego członka rodziny.

Brak zdaniem Sądu Najwyższego podstaw do traktowania art. 446 § 4 k.c. jako *lex specialis* w stosunku do art. 448 k.c. lub wyprowadzania z niego a *contrario* rozumowania co do ogólnej zasady odpowiedzialności. Przyczynę roszczeń przyznanych w art. 446 k.c. określonym w nim osobom stanowi śmierć poszkodowanego wynikająca ze zdarzenia, z którym jest związana odpowiedzialność deliktowa, oparta nie tylko na zasadzie winy.

Unormowanie zawarte w tym przepisie nie wyłącza roszczeń, których faktyczna i prawna podstawa wywodzi się z naruszenia dóbr osobistych. Wprowadzenie art. 446 § 4 k.c. nie spowodowało wyłączenia zasad ogólnych, w tym zasad rządzących ochroną dóbr osobistych naruszonych czynem niedozwolonym. Ochrona z tytułu naruszenia dóbr osobistych przysługuje niezależnie od ochrony przewidzianej w innych przepisach i art. 446 § 4 k.c. nie pozbawia możliwości dochodzenia roszczeń w oparciu o art. 23 i 24 oraz 448 k.c.

Podzielając przytoczone stanowisko Sądu Najwyższego należy wskazać, że istnienie dwu odrębnych norm prawnych pozwalających na przyznanie zadośćuczynienia za tę samą krzywdę nie uzasadnia przyznania „podwójnej kompensaty”. W świetle twierdzeń powódki uzasadniających żądanie w zakresie zadośćuczynienia brak jest podstaw do uznania, że zadośćuczynienie żądane na podstawie art. 446 § 4 k.c. ma kompensować powódce inną szkodę niemajątkową niż zadośćuczynienie dochodzone z tytułu naruszenia dóbr osobistych – w obu wypadkach chodzi bowiem o krzywdę spowodowaną utratą osoby najbliższej. Jak trafnie wskazał Sąd Okręgowy, przyznane powódce zadośćuczynienie ma na celu zrekompensować krzywdę za naruszenie prawa do życia w rodzinie i ból spowodowany utratą najbliższej osoby.

Sąd Okręgowy uznał, że adekwatne do stopnia krzywdy poniesionej przez powódkę jest zadośćuczynienie w wysokości 200 000 zł i Sąd Apelacyjny w pełni stanowisko Sądu Okręgowego w tym zakresie podziela.

Z treści uzasadnienia zaskarżonego wyroku wynika, że Sąd Okręgowy uwzględnił wszystkie okoliczności mające znaczenie przy ocenie stopnia krzywdy powódki, w tym silny związek emocjonalny między powódką a jej ojcem, stopień traumy doznanej w wyniku nagłej śmierci bliskiego, negatywne następstwa zdarzenia, ich długotrwałość i nieodwracalność.

Argumenty podniesione w apelacji powódki w ocenie Sądu Apelacyjnego nie podważają skutecznie oceny dokonanej przez sąd I instancji nie dają podstaw do uznania, że zasądzone na jej rzecz zadośćuczynienie jest rażąco zaniżone, także w porównaniu do kwot zasądzanych w zbliżonych stanach faktycznych.

Za bezzasadne Sąd Apelacyjny uznał także zarzuty pozwanej kwestionujące zasadność przyznania powódce renty odszkodowawczej na podstawie art. 442 § 2 k.c. oraz jej wysokości.

Za zupełnie chybione należy w tym zakresie uznać podniesione przez pozwaną zarzuty naruszenia art. 6 k.c. w zw. z art. 322 k.p.c. poprzez zwolnienie pozwanej z obowiązku dowodzenia wysokości swoich potrzeb oraz możliwości zarobkowych i majątkowych zmarłego ojca i oparcie się w tym zakresie, bez podstawy prawnej, na doświadczeniu życiowym.

Nie zachodzi bowiem żaden związek między przepisami art. 6 k.c. a art. 322 k.p.c., zaś sformułowanie zarzutu wskazuje na brak odróżnienia między pojęciem ciężaru dowodu w znaczeniu formalnym i ciężaru dowodu z znaczeniu materialnym. Pojęcia te, choć są wzajemnie zależne, ponieważ uznanie przez sąd twierdzeń strony za udowodnione jest oparte na treści informacji uzyskanych dzięki zebranych środkom dowodowym, nie mogą być utożsamiane, albowiem materialny ciężar dowodu traktuje się nie jako powinność dowodzenia, lecz jako regułę określającą, która strona

poniesie negatywne skutki nieudowodnienia określonych twierdzeń o faktach istotnych dla rozstrzygnięcia sprawy (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 17 czerwca 2009 r. IV CSK 71/09).

Nie ma podstaw do uznania, że Sąd Okręgowy naruszył art. 6 k.c., bowiem z treści uzasadnienia zaskarżonego wyroku wynika, iż ciężarem dowodu zaistnienia przesłanek uzasadniających zastosowanie art. 446 § 2 k.c. sąd trafnie obciążył powódkę. Odnosząc się zaś do oceny, w jakim stopniu dowody przedstawione przez powódkę wykazały zasadność jej roszczenia Sąd Okręgowy wskazał, iż powódka nie wykazała w należyty sposób poziomu swoich usprawiedliwionych potrzeb, ani też możliwości zarobkowych i majątkowych swojego ojca, wobec czego oceniając wysokość kosztów utrzymania powódki sąd oparł się na zasadach doświadczenia życiowego.

W ocenie Sądu Apelacyjnego, renta z art. 446 § 2 k.c. ma charakter odszkodowawczy stąd przy ocenie jej wysokości można posłużyć się art. 322 k.p.c., który stanowi, iż jeżeli w sprawie o naprawienie szkody sąd uzna, że ścisłe udowodnienie wysokości żądania jest niemożliwe lub nader utrudnione, może w wyroku zasądzić odpowiednią sumę według swej oceny, opartej na rozważeniu wszystkich okoliczności sprawy.

Tym niemniej w uzasadnieniu wyroku z dnia 25 listopada 2010 r. I CSK 702/09 Sąd Najwyższy wskazał, że warunki zasądzenia renty wyznaczone zostały w art. 446 § 2 k.c.; wskazują one również na zakres uznaniowości sądu, bez potrzeby sięgania do art. 322 k.p.c. Przepis art. 446 § 2 k.c. uzależnia skuteczne domaganie się zasądzenia renty od istnienia obowiązku alimentacyjnego po stronie osób zmarłych (art. 128, art. 133 k.r.o.), ich możliwości zarobkowych i majątkowych oraz zakresu potrzeb uprawnionego (art. 135 § 1 k.r.o.). Renta ma charakter odszkodowawczy, stanowi wynagrodzenie straty, jakiej doznała osoba uprawniona do alimentacji przez niemożność uzyskania świadczenia zezwalającego na zaspokojenie jej wszystkich potrzeb. Zmierza zatem do restytucji, w granicach możliwych do zrealizowania, stanu rzeczy, jaki istniał w chwili zdarzenia wywołującego szkodę. Przy ustalaniu zakresu zobowiązania zmarłego, który był obciążony obowiązkiem alimentacyjnym, sąd musi dokonać oceny nie tylko rzeczywiście uzyskiwanych przez niego dochodów, ale jego możliwości zarobkowych. Wyznaczenie tych możliwości powinno być oparte na realnych podstawach, przemawiających za tym, że z dużym stopniem prawdopodobieństwa zmarły osiągnąłby oznaczone dochody.

Nie jest zatem wykluczone także odwołanie się do zasad oświadczenia życiowego.

W ocenie Sądu Apelacyjnego, Sąd Okręgowy dokonał prawidłowej wykładni art. 446 § 2 k.c. trafnie wskazując, iż co do zasady nie ulega wątpliwości, że na zmarłym w wyniku wypadku ojcu powódki spoczywał obowiązek alimentacyjny wobec jego małoletniej córki i że zmarły z tego obowiązku się wywiązywał. Tym samym nie ulega wątpliwości, że powódka jest osobą uprawnioną do żądania renty odszkodowawczej, której celem jest rekompensata utraconych świadczeń alimentacyjnych.

W uzasadnieniu wyroku z dnia 30 stycznia 2015 r. III CSK 132/14 (LEX nr 1652694) Sąd Najwyższy wskazał, że roszczenie przewidziane w art. 446 § 2 k.c. ma charakter odszkodowawczy, a nie alimentacyjny, niemniej jednak jego przesłanki wyraźnie nawiązują do przesłanek obowiązku alimentacyjnego, gdyż roszczenie to powstaje w jego miejsce i w celu skompensowania uprawnionemu do alimentów tego, że utracił osobę, na której ten obowiązek wobec niego spoczywał i która go spełniała albo mogła być przymuszona do spełniania. Renta, do zażądania której upoważnia art. 446 § 2 k.c. ma być określona "stosownie do potrzeb poszkodowanego oraz do możliwości zarobkowych i majątkowych zmarłego", a jej świadczenie ma trwać przez czas prawdopodobnego trwania obowiązku alimentacyjnego. Do tych samych przesłanek nawiązał ustawodawca w art. 135 § 1 k.r.o., w którym wyznaczył zakres obowiązku alimentacyjnego.

Renta zasądzana na podstawie art. 446 § 2 k.c. ma więc charakter odszkodowawczy, stanowi wynagrodzenie straty, jakiej doznała osoba uprawniona do alimentacji przez niemożność uzyskania świadczenia zezwalającego na zaspokojenie jej wszystkich potrzeb. Zmierza zatem do restytucji, w granicach możliwych do zrealizowania, stanu rzeczy, jaki istniał w chwili zdarzenia wywołującego szkodę.

Tym samym rekompensacie podlega szkoda istniejąca od dnia zdarzenia, które ją wywołało, a więc od dnia wypadku w którym śmierć poniósł ojciec małoletniej wówczas powódki, gdyż od tej daty nie były zaspokajane jej roszczenia

alimentacyjne. Bez znaczenia zatem dla określenia zakresu szkody są okoliczności dotyczące daty zgłoszenia wobec ubezpieczyciela żądania obejmującego rentę należną powódce, gdyż ta okoliczność decyduje tylko o momencie wymagalności roszczenia, a w konsekwencji o dacie, od której pozwany popadł w opóźnienie uzasadniające zasądzenie odsetek.

Należy też zwrócić uwagę na fakt, iż art. 446 § 2 k.c. przewiduje jedynie dwie przesłanki określenia wysokości renty dla osoby uprawnionej: jej potrzeby oraz możliwości zarobkowe i majątkowe zmarłego. Ponieważ pierwsza przesłanka nie została niczym ograniczona, przeciwnie niż podobna przesłanka przewidziana w art. 135 k.r.o., może ona obejmować wszystkie potrzeby uprawnionego, których został pozbawiony w wyniku czynu niedozwolonego, rzeczywiście zaspokajane przez zmarłego, a nie tylko potrzeby "usprawiedliwione" (tak SN w wyroku z 10 maja 2012 r. sygn. akt IV CSK 416/11 LEX nr 1212823). Renta ta może być zatem wyższa niż alimenty przewidziane w art. 135 k.r.o., jednakże nie może być wyższa niż uzasadniona możliwościami zarobkowymi i majątkowymi zmarłego. Renta ma stanowić rekompensatę szkody odniesionej przez powodów w zakresie zaspokajania ich potrzeb.

Sąd Okręgowy prawidłowo określił zakres potrzeb powódki, zaś ustalenia Sądu w tym zakresie nie zostały przez pozwaną w treści apelacji skutecznie zakwestionowane. Bezzasadne jest bowiem odwołanie się przez skarżącą do „powszechnie dostępnych danych umożliwiających ustalenie kosztów utrzymania dziecka w oparciu o dane publikowane przez Główny Urząd Statystyczny, czy podmioty zajmujące się analizą sytuacji gospodarczej, ekonomicznej i społecznej obywateli RP, które to dane wskazują, że są to koszty istotnie niższe, aniżeli ustalone przez Sąd Okręgowy w oparciu o doświadczenie życiowe”. W niniejszej sprawie nie chodziło bowiem o ocenę zakresu potrzeb „statystycznego” dziecka, ale powódki, która została pozbawiona możliwości uzyskania świadczeń alimentacyjnych od zmarłego ojca.

Należy też zwrócić uwagę, że górną granicę renty wyznaczają możliwości zarobkowe i majątkowe zmarłego, a nie rzeczywiście osiągnęte w chwili śmierci dochody, w tym wypadku związane z początkowym okresem prowadzenia działalności gospodarczej i wynikającymi z tego kosztami. Ojciec powódki był młodym, zdrowym mężczyzną, zaś rzeczywisty poziom życia powódki przed zdarzeniem wskazuje na duże możliwości zarobkowe jej ojca, w pełni uzasadniające obciążenie go alimentami w wysokości 1500 zł miesięcznie na rzecz jedynej córki.

Zasadne są natomiast zarzuty pozwanej odnoszące się do dokonanej przez Sąd Okręgowy „kapitalizacji” renty odszkodowawczej.

Nie ma jednak podstaw do uznania, że Sąd Okręgowy zastosował art. 447 k.c. zasądzając odszkodowanie jednorazowe, gdyż jedynie zliczył należność z tytułu renty wymagalnej do dnia wyrokowania, zasądzając od całości świadczenia odsetki od dnia 17 marca 2013 r.

Trafnie zatem skarżąca wskazuje na naruszenie przepisów art. 481 § 1 k.c. i art. 445 k.c. Niewątpliwie świadczenie z tytułu renty jest świadczeniem okresowym, zatem odrębnie należy określić wymagalność każdego ze świadczeń należnych za poszczególne miesiące. Skoro renta miesięczna powinna być płatna do 16 dnia każdego miesiąca, zatem odsetki od dnia 17 marca 2013 r. należą się co do świadczeń rentowych wymagalnych przez tym dniem, a więc co do kwoty 36 000 zł, gdyż wezwanie do spełnienia świadczenia postawiło należność w tym zakresie w stan wymagalności. Świadczenia należne za kolejne miesiące, poczynając od kwietnia 2013 r., stają się zaś wymagalne każdego 17-go dnia kolejnego miesiąca, poczynając od 17 kwietnia 2013 r. - do 17 czerwca 2016 r., ponieważ od lipca 2016 r. Sąd Okręgowy prawidłowo określił termin płatności każdej kolejnej należności na 16 dzień każdego miesiąca.

W tym zakresie zaskarżony wyrok został zmieniony na podstawie art. 386 § 1 k.p.c. przy czym zmianę orzeczenia na korzyść pozwanego S. Ł., który nie wniósł własnej apelacji, uzasadnia fakt uwzględnienia zarzutu wspólnego dłużnikom odpowiadającym in solidum (art. 375 § 1 i 2 k.c.) oraz treść art. 378 § 2 k.p.c.

Za zasadne Sąd Apelacyjny uznał też zarzuty powódki dotyczące naruszenia art. 446 § 3 k.c.

Sąd Apelacyjny stoi na stanowisku, że w obecnym stanie prawnym odszkodowanie z art. 446 § 3 k.c. powinno obejmować jedynie naprawienie szkody majątkowej. O ile jednak nie budzi wątpliwości sam pogląd o ograniczeniu

stosownego odszkodowania za znaczne pogorszenie sytuacji życiowej do naprawienia jedynie szkody majątkowej, o tyle rodzą się istotne z punktu widzenia praktyki orzeczniczej problemy kwalifikacji poszczególnych uszczerbków spowodowanych śmiercią osoby najbliższej, jako majątkowych lub niemajątkowych na potrzeby stosowania przepisów art. 446 § 3 i 4 k.c. Wątpliwości w tym zakresie powinny być rozstrzygane na rzecz niemajątkowego kwalifikowania uszczerbku i jego kompensowania zadośćuczynieniem pieniężnym zasądzanym na podstawie art. 446 § 4 k.c., ponieważ stosowne odszkodowanie, które przewiduje art. 446 § 3 k.c., nie ma już tak uznaniowego jak dawniej charakteru. Znaczne pogorszenie sytuacji życiowej, o którym mowa w art. 446 § 3 k.c., obejmuje niekorzystne zmiany bezpośrednio w sytuacji materialnej najbliższych członków rodziny zmarłego (nie wyczerpujące hipotezy art. 446 § 2 k.c.), jak też zmiany w sferze dóbr niematerialnych, ale wyłącznie takie, które rzutują na ich sytuację materialną i nie zostały wyrównane zadośćuczynieniem na podstawie art. 446 § 4 k.c. (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 6 lutego 2018 r. IV CSK 76/17).

Nie sposób jednak podzielić stanowiska Sądu Okręgowego, że brak podstaw do uznania, by poza rentą alimentacyjną – pokrywającą stratę wynikającą z zaprzestania alimentacji powódki przez ojca, powódka poniosła jakąkolwiek inną szkodę mającą wymiar majątkowy.

Renta odszkodowawcza ma na celu wyrównanie uszczerbku wynikającego z utraty świadczeń alimentacyjnych należnych powódce od zmarłego ojca, inny zaś uszczerbek kompensowany jest odszkodowaniem wskazanym w art. 446 § 3 k.c.

Odszkodowanie z art. 446 § 3 k.c. ma służyć zrekompensowaniu szczególnej postaci uszczerbku, którym jest znaczne pogorszenie sytuacji życiowej, powstałe w następstwie tragicznego zdarzenia, którym jest śmierć najbliższego członka rodziny wskutek uszkodzenia ciała lub wywołania rozstroju zdrowia. Chodzi tu wprawdzie o szkodę o charakterze majątkowym, jednak najczęściej ściśle powiązaną i przeplatającą się z uszczerbkiem o charakterze niemajątkowym, a więc o szkodę często trudną do uchwycenia i ścisłego matematycznie zmierzenia, którą zazwyczaj wywołuje śmierć najbliższego członka rodziny.

Znaczne pogorszenie sytuacji życiowej, o którym mowa w art. 446 § 3 k.c., polega nie tylko na zmianie na gorsze sytuacji materialnej, ale także na utracie rzeczywistej możliwości uzyskania stabilnych warunków życiowych oraz ich realnego polepszenia. Odszkodowanie należne na podstawie art. 446 § 3 k.c. nie jest odszkodowaniem pełnym w rozumieniu art. 361 § 2 k.c., lecz z woli ustawodawcy "stosownym", tj. takim, które ułatwi przystosowanie się uprawnionemu do zmienionej sytuacji życiowej. Ze swej natury jest to kompensacja o charakterze ryczałtowym.

Skoro podstawowym celem odszkodowania z art. 446 § 3 k.c. jest ułatwienie poszkodowanemu przystosowania się do zmienionej sytuacji życiowej, to szczególne znaczenie ma kwestia ustalenia, jak zmieniła się – w sensie materialnym – sytuacja powódki po śmierci ojca, z wyłączeniem kwestii utraty świadczeń alimentacyjnych, kompensowanych rentą odszkodowawczą.

Biorąc pod uwagę zarówno ustalenia Sądu Okręgowego, jak i ustalenia poczynione na podstawie uzupełniających zeznań powódki należy wskazać, że powódka, mająca w chwili śmierci ojca 14 lat, jako jego jedyna spadkobierczyni, stała w obliczu konieczności uporządkowania spraw finansowych ojca związanych z prowadzoną działalnością gospodarczą. Powódka niewątpliwie nie była w stanie sprostać obowiązkowi związanemu z kontynuacją tej działalności, a więc utraciła możliwość osiągnięcia zysków, na jakie liczył jej ojciec, pozostała zaś z obowiązkiem spłaty zobowiązań. Samo przyjęcie przez powódkę spadku po ojcu z dobrodziejstwem inwentarza nie zmienia faktu przejęcia odpowiedzialności za długi, ograniczonej do wartości spadku, z czym wiązała się konieczność także prowadzenia czy kontynuowania rozpoczętych spraw sądowych. Istnienie obciążających powódkę zobowiązań ojca niewątpliwie stanowiło okoliczność, która rzutowała negatywnie na sytuację majątkową powódki, zaś śmierć ojca oraz obciążenie jego długami spowodowało utratę przez powódkę rzeczywistej możliwości uzyskania stabilnych warunków życiowych oraz ich realnego polepszenia.

Z uwagi na powyższe Sąd Apelacyjny uznał za zasadne roszczenie powódki w zakresie odszkodowania w wysokości 190 000 zł, jako rekompensującego powódce znaczne pogorszenie jej sytuacji życiowej po śmierci ojca, na podstawie art. 446 § 3 k.p.c., zmieniając w tym zakresie zaskarżony wyrok na podstawie art. 386 § 1 k.p.c.

W pozostałym zakresie obie apelacje, jako bezzasadne, podlegały oddaleniu na podstawie art. 386 § 1 k.p.c.

O kosztach postępowania za obie instancje rozstrzygnięto na podstawie art. 100 k.p.c. uznając, że poniesione przez strony koszty podlegają wzajemnemu zniesieniu z uwagi na ostateczny wynik postępowania.

Na podstawie art.113 ust. 1 ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych z dnia 28 lipca 2005 r. (t. j. Dz. U. z 2016 r. poz. 623) pozwani zostali obciążeni nie uiszczoną przez powódkę opłatą od pozwu i apelacji w zakresie, w jakim roszczenia powódki zostały uwzględnione.